

felkéréseivel, fellépéseivel kapcsolatos autonómiát, no meg még jó néhány fontos kérdést.

Szakmai javaslat tehát már van, most mindenki a döntésre vár. S mivel egy új szereplő, nevezetesen a Magyar Nemzeti Múzeum is belépett az érintettek körébe, megkérdeztük Varga Benedeket, a Nemzeti Múzeum nemrég kinevezett főigazgatóját arról, elkezdődött-e már a tervezés az épületegyüttest illetően, és esett-e szó a zenészek sorsának meghatározó eleméről, a székhely gondokról. A főigazgató kérdésünkre azt megerősítette, hogy a tervezés már elkezdődött. A legendás 6-os stúdió, melynek szerepét, mint a kultúrának elkötelezett ember, maga is fontosnak tarja, a jelen elképzelések szerint megmarad, fel is újítják, és a Márványtermet is magában foglaló, műemléki védelem alatt álló Esterházy palota egy részét ugyancsak használhatnák az együttesek. Azt már csak én teszem hozzá, hogy valószínűleg nincs túl könnyű helyzetben az új főigazgató, hiszen az irányítása alá tartozó intézményről

amúgy is új koncepció kialakításán dolgozik, mely hamarosan a kormány elé kerül, ám ezt most ki kell bővítenie a volt rádió területének ingatlanfejlesztési elképzeléseivel. Azt is megtudtuk tőle – és ez a Palotanegyed lakóit különösképpen érdekelheti – hogy a rádió volt elnöki épülete, mely amolyan kakukktójásként „zöldellik”, és rontja az elegáns Pollack Mihály tér képét, lebontásra kerül, és helyébe parkot telepítenek. És még egy információ, de ez már nem csak a zenészeket érinti, 2019 végére kellene a Bródy Sándor utcai régi, és ma már történelmi épületből végleg kiköltöznie a rádiósoknak. (Mint ismeretes, a Magyar Rádió művészeti együttesei által használt helységek a szimfonikus zenekar tekintetében a 6-os stúdió, zenekari hangszertárolók, öltözők, szolampróbaterek, a felnőtt kórus tekintetében pedig az Esterházy-palota emeleti részén elhelyezkedő szolam és összpóbaterek, a kamarakoncertekre használt Márvány terem és nem utolsósorban a Stúdiópalotában elhelyezkedő kottatár.) Ennél sokkal többet egyelőre nem mondhatunk. Tehát a közeli

hetekben kell eldőlnie annak, zavartalanul próbálhatnak-e, és meddig a rádió zenei együttesei az eddigi helyükön, hiszen a *gépészeti szolgáltatások egy részét biztosító üzemepeleteket lebontásra ítélik. Az együttesek – alapfeladataik ellátására is megfelelő – elhelyezésére Budapest területén jelenleg nincs más mód. A döntés során nyilván figyelembe kell vennie a Kormánynak a két érdek (A Nemzeti Múzeum és környéke fejlesztésének, valamint a Magyar Rádió művészeti együttesének, úgyszintén a Kormány előtt fekvő fejlesztési tervének) összeegyeztethetőségét, anélkül, hogy bármelyik sérüljön.* Mi történik majd az átalakítások alatt a zenészekkel, no és ami a legfontosabb, de már nem a Nemzeti Múzeumra, és az építkezés lebonyolítóira tartozik, mi lesz a – Dohnányi Ernő által 1943-ban megálmodott – nagy múltú és jobb sorsra érdemes rádiós zenei együttesekkel? Marad-e a bizonytalanság, vagy végre megnyugtatóan rendeződik a 10 esztendeje tartó méltatlan vesszőfutásuk?

Kondor Katalin

## Kihalt szellem-kastély?

Amióta az egykori virágzó Magyar Rádiót sikerült karcsúsítani (azaz leépíteni), azóta egyre gyakrabban olvashatunk a sajtóban arról, hogy mi legyen a korábbi épületek sorsa. Az erre vonatkozó álmok és tervek –, melyek olykor szenzációs valóságként jelennek meg a napi sajtóban, hogy azután hamarosan feledésbe merüljenek és újabb ötleteknek adjanak helyt –, minden esetben abból a feltételezésből indulnak ki, hogy a

Rádió épülete már egy kihalt szellem-kastély, melyben semmi érdemleges nem történik, ami persze hatalmas tévedés. Az kétségtelen, hogy a Pagoda, – amely korábban a hazai kulturális élet egyik emblemikus találkozó helye volt – többnyire üresen tárog, ám mögötte ott van a legendás 6-os stúdió, mely az ország egyik meghatározó együttesének: a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának otthona. A mai akusztikai

szemlélet szerint zenekari próbatereként jól használható, a közeli határfelületek biztosítják a szükséges „kereszthallást”, rövid utözengési ideje pedig segíti a pontos játékot, hiszen a teremnek nincsen elkenő, összemosó hatása. Akusztikai tervezője a Nobel díjas Békésy György, s ha maga az épület építészeti szempontból nem túlságosan jelentős, ám már több, mint 80 éve hűségesen szolgálja a magyar zenekultúrát,



A Pagoda



A 6-os stúdió

sőt annak egy meghatározó „szentélye”, arról nem is szólva, hogy gazdag története során kik fordultak és ma is fordulnak meg falai között. Mert a próbák és felvételek szerencsére ma is rendületlenül folynak tovább.

Közvetlenül a Pagoda mögött ott találjuk az 1-es stúdiót, mely 1928-tól a Rádió első zenei- és hangjáték stúdiójaként ugyancsak történeti helyszíne a Rádióknak. A zene és a próza meglehetősen eltérő igényei szerint változtatható akusztikáját még a harmincas évek külföldi szakmai hírességei is megcsodálták. A háború után évtizedeken át a Rádió legjelentősebb hangjáték stúdiója volt, míg az elmúlt évek egyik meggondolatlan intézkedése szét nem dűlta. Az 1-es és a 6-os a magyar kultúrának olyan meghatározó értéke, hogy jövőbeni megóvásuk nem lehet kérdéses. Ha a legújabb változat beteljesül és a Magyar Nemzeti Múzeum kapja meg az épületek egy részét, akkor ez biztosítékot is jelenthet e stúdiók – és általában a rádiózás történeti értékeinek – szakszerű megóvását illetően. (E sorok írója pl. már többször próbálkozott a 6-os „akusztikai és kulturális műemlékké” nyilvánításával, ám sajnos sikertelenül, s bár ez a megjelölés felelne meg a valóságnak, úgy tűnik nem divatos kategória.) Az 1-es pedig megérdemelné, hogy a légteréből az idők folyamán kiszakított részek kibontása nyomán ismét eredeti nagyságában jelenhessen meg, helyet adva pl. a Rádiómúzeumnak.

A szomszédos Eszterházy palotában találjuk a Rádió Márványtermét, mely a zenei közönségkapcsolat szempontjából jelentős kamaraterem. Mellette két, szigorúan a műemléki szempontok szerint épült stúdióval, melyek az ország legkitűnőbb hangtiszt-

taságú felolvasó stúdiói. (Persze kit érdekel ma a prózai adások hangtisztasága, az ilyen „idejétmúlt” fogalmakat ne is említsük, amikor másutt irodahelyiségből átalakított, kongó prózai „stúdióban” is készülnek felvételek.) Ugyancsak itt található a hangrestauráló stúdió, melyben igen komoly és szakmailag igényes munka folyik a régi hanganyagok megmentése érdekében. A palota egyik felső szintjén egy újabb jelentős terület a Rádióénekkar otthona. (Sajnos egy ugyancsak elhamarkodott és szakmatlan döntés a kórus létszámát jelentősen lecsökkentette, azzal a jelszóval, hogy „az oratóriumokat majd oldják meg kísérettel”, mert a döntőkhöz halvány fogalmuk sem volt arról, hogy milyen komoly munkát jelent egy kórus hangzásának kialakítása, a hangok szólamokká történő összecsiszolása. Ez is jelzi, hogy a döntések mögött olykor milyen „megalapozott szakmai” háttér van.) Függetlenül attól, hogy a jövőben a kórus létszámát – remélhetően – sikerül-e méltó módon kiegészíteni, annak megfelelő elhelyezése, s kulturált környezetének kialakítása fontos feladat. Az elmondottakból következik, hogy az Eszterházy palota rádiós funkcióinak esetleges áthelyezése nem egyszerű, ezért megfontolt döntésekre lesz szükség.

Ennek az épületnek van azonban egy szomorú epizódja is: sok éven át egyik helyiségében működött a Rádió elektroakusztikus-zenei stúdiója. Ezt a műfajt lehet szeretni, elutasítani, vagy csak éppen megtűrni, ám kétségtelen, hogy korunk zenei életének egy fontos szegmense. Maga a műfaj eléggé szorosan kötődik a rádiószervezetekhez, amit az is jelez, hogy Európában az első ilyen stúdiót a Kölni Rádióban hozták létre 1953-ban. Ugyan e stúdiók fenntartá-

sa a rádióknak költséget jelent, főként az újabb és újabb eszközök beszerzését illetően, ám ugyanakkor részben megtérül a különböző műsorszignálok, hangjáték zenék és effektusok helybeni elkészítése által, nem is szólva az erkölcsi értékről, a nemzetközi zenei kapcsolatok egyik lehetőségéről. A Rádió stúdiója e műfaj egyik legfontosabb hazai letéteményese volt, ugyancsak jelentős külföldi kapcsolatokkal, s az itt készült kompozíciókat olyan nevek fémjelzik, mint pl. Decsényi Jánosé, aki a stúdiót éveken át irányította. Ám az első nagy rombolási hullám alkalmával a stúdiót egyik pillanatról a másikra megszüntették, s hogy ezzel milyen kárt okoztak a hazai zenei életnek, az a döntőkhöz nem érdekelte.

A két újabb épület közül az üzemépület építészeti szempontból valamivel szerencse- sebb, mint az irodaépület, bár a Nemzeti Múzeumot tükröző üveg homlokfalát mindig kétkedéssel szemlélem, hiszen minék nézzem – az egyébként is vitatható – tükröképet, ha az eredetiben is gyönyörködhetek. Ám az üzemépület ma is jelentős, mert a Rádiómúzeum és legfelső szintjének korszerű műsorstúdiói mellett többek között kiszolgáló helyiségeivel együtt itt található a Rádió Archívum felbecsülhetetlen értékű gyűjteménye. A magyar kultúra és hangfelvételi múlt hangzó értékeit őrzik itt, gondosan kialakított klíma és tűzvédelmi körülmények között. Persze a „hozzáértők” részéről már elhangzott: minék egy analóg archívumot őrizgetni, mikor ugyanez digitális formátumban sokkal kisebb helyen elfér. Csakhogy a digitalizálás divatos bűv-szavának hangoztatása mellett egyről felejtkeznek el: az analóg hanganyagok digitalizálása nyomán létrejött másolat mindig gyengébb minőségű, mint az eredeti,



A Márvány-terem, ahol a kamarakoncertek zajlanak



A Magyar Rádió Archívuma





A Nemzeti Lovarda, amelynek helyén épült a „zöld” irodaház

mert ez az analóg technika hibái mellett már a digitális technika hibáit is tartalmazza. Az eredeti hanganyagok szakszerű megőrzése tehát nemcsak törvényi, hanem technikai szempontból is indokolt. És ha az Archívumnak költöznie kell, akkor kérdés, hogy hová? Remélhetőleg semmi esetre sem egy hatalmas, mindent magába foglaló központi archívumba, mert egy nemzetközi konferencián már több évtizede elhangzott: a nemzeti archívumok centralizációja azért nem javasolt, mert egy robbantásos akció nyomán egy szakterület teljes nemzeti kincse mehet veszendőbe. Ez a veszély pedig ma aktuálisabb, mint korábban bármikor!

A másik újabb épületet: az irodaházat – bár tervezőjét nem szeretném megbántani – ebben a környezetben jobb lenne elfelejteni. Ám ha helyét „történeti” szempontok szerint akarnánk hasznosítani, akkor oda a korabeli lovarda épületét kellene felhúzni, oromzatán a vágató paripa szobrával. Ehhez képest tehát sokkal szerencsésebb az a

terv, hogy az épület helye parkosítva legyen, mert ezáltal a szomszédos paloták épületei méltóképpen kibontakozhatnak környezetükből. (Az persze egy másik kérdés, hogy az épület által magába foglalt és az ötvenes évek szellemét őrző „biztonsági stúdió” a bontáskor hogyan robbantható szét, mert jól emlékszem, hogy az irodaház építését megelőzően „atombiztos” beton falairól még a legizmosabb légkalapács is pingpong-labdaként pattant vissza, s e betonkolosszus kényszerűségéből ezért is maradt az új épület egyik szárnyában.)

Az 1960-ig több részletben átadott Szentkirályi utcai fronton épült tizenkét új stúdió között kétségtelenül legértékesebb és legszebb a 22-es, melynek nagyságrendje a hatoséval azonos. Sokcsatornás felvételekre is alkalmas technikai felszereltsége – és a kitűnő magyar muzikusok – napjainkig vonzzák a külföldi filmgyárat, mivel filmzenék készítésére a rendszer kitűnően megfelel. A többi stúdió sorsa – melyek között a kis felolvasóktól a nagy hangjátékig

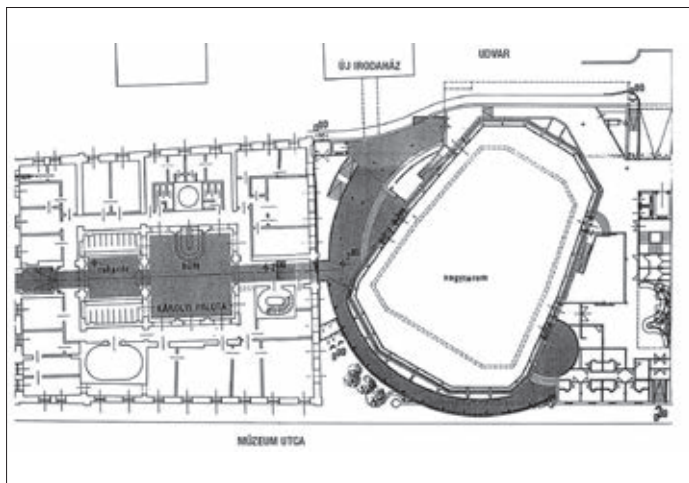
minden megtalálható – egyelőre nem szerepel a tervekben. Ez év tavaszán azonban egy nagyon ígéretes tanulmánytervet mutattak be a Színház- és Filmművészeti Egyetemen arra vonatkozóan, hogy a Rádió épülettömbjét hogyan tudná hasznosítani a jelenleg meglehetősen sanyarú terem-és stúdió körülmények között működő intézmény. Az újabb fejlemények értelmében most már csak a Szentkirályi utca frontján működő stúdiók és irodák jöhetnek szóba, ám az egyetemnek feltehetően ez is nagy segítséget jelentene. Az öt emeletnyi irodát még évekkel ezelőtt hirtelen és rohammunkával kellett kiüríteni –, mellesleg a nagy sietségben ezért rengeteg hasznos rádiótörténeti dokumentum került a szemetes konténerekbe – hogy azután az épület azóta is üresen amortizálódjon. Ez is jól mutatja, hogy az átgondolatlan össze-vissza kapkodás, az újabb és újabb ötletek felbukkanása, majd eltűnése milyen károkat okoz az országnak. S hogy a dolgok alapos megfontolása mennyire hiánycikk manapság, azt pontosan ez az épület sorsa jelzi: míg az



A Károlyi Palota az 1890-es években – Fotó: Klösz György



A Károlyi Palota bátsó, kerti homlokzata



A Károlyi Palota mögé tervezett koncertterem rajza



A Károlyi Palota kertjének bejárata az 1890-es években



Az egykori bejárat ma teherporta. Háttérben jobbra a klímaház



A 22-es stúdió

utca egyik oldalán lezárt, elhagyott stúdiók és irodahelységek árválkodnak várva a szebb időkre, addig a túloldalon az ország egyik legrégebbi és sikeresen működő egyeteme napi küzdelmet folytat a teremhiánnyal. Egyébként meggyőződésem, hogy a Nemzeti Múzeum, a Rádió és az egyetem együttműködése kialakítható lenne úgy, hogy az valamennyi fél számára előnyös legyen. A föld alatt már régóta létezik a szoros kapcsolat, ugyanis az egész épülettömböt jelenleg nehezen megbonthatóan köti össze, hogy az erősáramú központ az egyik palota pincéjében van.

És végül hadd térjek vissza a Rádió zenei együtteseire! Az Archivum mellett a zenei együttesek azok, amelyek tartják a lelket a Rádió épületeiben, hiszen ezeket nem lehet irodahelyiségekbe kiköltöztetni. Lehet,

hogy elfogult vagyok, de korábbi hangmérnöki munkám során a zenekarnak és a kórusnak sok szép művészi és szakmai élményt köszönhettem, s mindig örömet jelentett számomra, ha a folyosón vagy a Pagodában egy-egy művésszel szót válthattam. Az elmúlt évtizedekben hanglezes kritikusként azt is megtapasztalhattam, hogy a nemzetközi hanglezesvilágban milyen nagy szerepe van a rádiók zenei együttesének, s hogy milyen gyakran találkozhatunk egy-egy CD-n valamelyik rádiószervezet emblémájával. Az együttesek mindenütt a rádiók büszkeségei, hiszen a mai átpolitizált és ezért múlandó közegben ezek képviselik az igazi, maradandó értéket.

Nálunk az elmúlt évek során sajnos a rádiósok állandó bizonytalanságban éltek. Mindenki feje fölött ott lebegett az elbo-

csátás veszélye, időnként felreppentek a hírek: költözünk, nem költözünk, s az ilyen idegtépő légkör a munkatársak energiájából sokat lekötött. Talán nem szorul bizonyításra, hogy a biztos, nyugodt és kiszámítható körülmények a megfelelő színvonalú művészi munkának is elengedhetetlen feltételei. Persze a zenei együttesek számára egy új, korszerű hangversenystúdió építése lenne a végső megoldás, a szükséges valamennyi „kiszolgáló” helyiséggel, ám egy ilyen épület makettjét már 1960-ban láttam az akkori műszaki igazgató szobájában, s hogy azóta ebben a kérdésben mi történt – pontosabban mi nem történt – azt mindannyian tudjuk. Az európai rádiók sorában szinte az egyedüliek vagyunk azzal, hogy e terveket fél évszázad alatt sem sikerült realizálni, nincs nagyzenekari stúdióink, miközben zenei nagyhatalomnak érezzük magunkat. Addig is, amíg ez realizálódik, a jelenlegi nagyon változó ingatlan-léghelyzetben a legfontosabb a rádiós művészeti együttesek stúdió- és terem igényeinek megnyugtató rendezése, a szükséges kisegítő helyiségekkel együtt, például a felszabadult stúdiók helyén kulturált szolampróba helyiségek kialakításával. Ám fontos lenne, hogy minden erre vonatkozó döntés szigorúan és kizárólag szakmai alapon történjen, ne a rombolás, hanem az építkezés, a megőrzés és a rádiós múlt tisztelete legyen a vezérelv. A döntéshozóknak mindvégig szemük előtt kell tartaniuk, hogy a Magyar Rádió épülettömbje – amit ma nagyon szívesen „a Rádió volt épületeként” letörlendőnek emlegetnek, – egykor a magyar kulturális élet egyik meghatározó központja és örök szimbóluma volt.

*Ujházy László*

nyug. műszaki ig.h. Magyar Rádió